

ביאורים

החבר מדגים את ארבעת סוגי הפעולות בעולם בשני תחומים:

א. מאורעות הבאים על האדם, כגון המוות. מגיפה פתאומית = 'מוות אלוהי', חולשת הגוף בעת זקנה = 'מוות טבעי', הריגה במלחמה = 'מוות מקרי', התאבדות = 'מוות בחירי'. החבר מדגיש, שפעולה נחשבת לבחירת דווקא כשהיא נעשית מתוך רצון חופשי, ולא מתוך הכרח חיצוני. לכן מעשה ההתאבדות של שאול אינו נחשב 'בחירי', כיוון ששאל ודאי חפץ בחייו, אלא שהוא רצה להימנע ממייתה בייסורים על ידי אויבו. אף שמבחינה מעשית שאול בחר לשלוח יד בנפשו, מעשה כזה לא נבע מרצון אלא מאונס.

ב. כוחות החיים של האדם, כגון הדיבור. הדיבור היחיד שנחשב 'דיבור אלוהי' הוא הנבואה, כיוון שדבר ה' שופע מפיו של הנביא, מבלי שיש לו יכולת להתערב או לשנות. שפת הגוף ורמזים הם 'דיבור טבעי', כיוון שהם מקריינים כלפי חוץ את מחשבות האדם, כך שגם אנשים אחרים יוכלו להכיר אותם. 'דיבור' של תינוק או של שוטה הוא 'דיבור מקרי', כיוון שהקולות שהם משמיעים חסרי תוכן ואינם מביעים דבר. הדיבור המצוי של האדם הוא 'דיבור בחירי', כיוון שהאדם בורר את מילותיו, ובוחר מתוך אוצר המלים שעומד לרשותו את האופן שבו מביע את מחשבותיו. לא יעלה על הדעת שמלמול התינוק או שירת משורר הם דבר ה', ולכן פעולות הדיבור מיוחסות אל ה' רק באופן עקיף, דרך האמצעים שהוא העמיד לרשות האדם והעולם.

הרחבות

התאבדות שאול - היתר או איסור?

מפני שפחל בְּיִסוּרֵי הָאוֹיֵב הִתְעַלְלוּתוֹ בּוֹ. ישנה מחלוקת יסודית האם התאבדותו של שאול הייתה מותרת, או שמא עבר על איסור. יסוד הדיון הוא במדרש על הפסוק "וְאֵךְ אֵת דְּמֶכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ..." [בראשית ט, ה] "אך-להביא את החונק עצמו, יכול כשאלו? תלמוד לומר אך..." [בראשית רבה לד, ג]. אמנם ישנה מחלוקת בהבנת המדרש:

הטור והשלחן ערוך הבינו שהיה לשאול היתר להתאבד, וכן נפסק בשלחן ערוך "וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס כשאל המלך, אין מונעין ממנו כל דבר" [יורה דעה שמה, ג]. בסיבת ההיתר רבו הדעות: א. שאול חשש מהייסורים [ש"ך שם]. ב. שאול ידע שימות במלחמה [רד"ק שמואל א, לא, ה] ג. חילול ה' שמלך ישראל ימות בעינויים ביד גויים [ים של שלמה בבא קמא ח, סימן נט]. ד. מיתתו ביד הגויים תגרור מלחמה נוספת ורבים ימותו [שם].

לעומתם יש שהבינו שהמדרש בא דווקא לומר שאין היתר לאדם לשלוח יד בנפשו אלא רק למסור עצמו בידי אחרים, לכן שאול עשה לא כדין: "ויש שאוסרין, ומפרשים כן: יכול כחנניה וחבריו שכבר נמסרו למיתה? תלמוד לומר אך. אבל אינו יכול להרוג את עצמו. יכול כשאל שמסר עצמו למיתה? תלמוד לומר "אך"-פירוש, שאינו יכול לחבול בעצמו כלל ושאל שלא ברשות חכמים עשה" [דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית פרק ט, בית יוסף יורה דעה קנז].

שאלות לדיון

מדוע מוות במגפה נחשב כסיבה אלוהית ומוות במלחמה נחשב מקרי?

מה אפשר ללמוד מדברי החבר על מעמד קבלת הנביא את הנבואה?

וּכְבֹד כְּמִעֵט שִׁיִּצְאֵתִי מִכְּנִי, וּבְכֹן אָשׁוּב אֵלֶיהָ וְאָמַר, כִּי דָוִד עַ"ה כָּבֵד הִבִּיא שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים כְּסָבוֹת לַמָּוֶת, בְּאִמְרוֹ: "כִּי אִם ה' יִגְפְּנֵנִי", וְהִיא הַסִּבָּה הָאֱלֹהִית, "או יומו יבוא וְמָת", וְהִיא הַסִּבָּה הַטְּבָעִית, "או בְּמַלְחָמָה יֵרֵד וְנִסְפָּה", וְהִיא הַסִּבָּה הַמְּקָרִית, וְהַנִּיחַ הַחֲלָק הַרְבִּיעִי, רְצוּנֵי לִוְמֵר הַבְּחִירִי, כִּי לֹא יִבְחַר בַּר דַּעַת הַמָּוֶת. וְאֵף עַל פִּי שִׁשְׂאוֹל כָּבֵד הֵרַג עֲצָמוֹ, הֲרִי אִין זֶה מִפְּנֵי שֶׁבָחַר הַמָּוֶת, אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁפָּחַל בְּיִסוּרֵי הָאוֹיֵב וְהִתְעַלְלוֹתוֹ בּוֹ.

וּכְמוֹ הַחֲלָקִים הָאֵלֶּה יֵשׁ בְּדַבּוּר. כִּי דַבּוּר הַנְּבִיאִים בְּעַת שְׁלוֹבֶשֶׁת אוֹתָם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, יֵשׁ בְּכָל דְּבָרֵיהֶם מְכֻוֵן מִן הָעֲנִין הָאֱלֹהִי, וְאִין לְנָבִיא לְשִׁנוֹת מְלָה מִמְּלוֹתָיו. וְהַדַּבּוּר הַטְּבָעִי הֵם הַרְמוּזִים וְהַתְּנִיעוֹת הַמְּתֵאִמִּים לְעֵנִינִים שְׂרוּצִים לְבִטָּא אוֹתָם, וְהַנְּפֶשׁ מְעוֹרְרַת עֲלֵיהֶם מִבְּלִי הַחֲלָטָה קוֹדְמָת. אֲבָל הַלְּשׁוֹנוֹת הַמְּסַפְמוֹת הֵן מְרַפְּבוֹת מִהָעֲנִין הַטְּבָעִי וְהַבְּחִירִי. וְהַדַּבּוּר הַמְּקָרִי הוּא דַבּוּר הַמְּשֻׁעֵים בְּעַת שְׂגֵעוֹנָם, לֹא יִסְדֵּר מִמְּנוֹ עֲנִין וְלֹא יִגִּיעַ אֶל מְטָרָה מְכֻנָּת. וְהַדַּבּוּר הַבְּחִירִי הוּא דַבּוּר הַנְּבִיא שֶׁלֹּא בְּעַת הַנְּבִיאָה, אוֹ דַבּוּר הַמְּשֻׁפֵּל הַחוּשָׁב, הַמְּחַבֵּר אֶת נְאוּמוֹ וּבוֹחֵר אֶת דְּבָרָיו לְפִי מַה שִׁירָאָהוּ מִתְּאִים לְכֻנְתּוֹ, וְאֵלוּ הֵיךְ רוּצָה הִי מַחְלִיף כָּל מְלָה מִהֶם בְּזוּלָתָהּ, יֵתֵר עַל כֵּן, אֵלוּ הֵיךְ רוּצָה, הֵיךְ מַנִּיחַ עֲנִין וְנוֹקֵט בְּזוּלָתוֹ. וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִיחַסוּ כָּל הַחֲלָקִים הָאֵלֶּה אֶל ה' יִתְעַלָּה בְּדָרְךְ הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, לֹא שֶׁהֵם בְּכֻנְיָהּ רָאשׁוֹנָה מְמוֹנֵי, שָׂאֵם לֹא כֵן הֲרִי דַבּוּר הַתִּינּוֹק וְדַבּוּר אַחוּזֵי תַעֲתוּעִים וְנְאוּם הַנּוֹאֵם וְשִׁיר הַמְּשׁוֹרֵר הֵם דְּבָרֵי ה', יִתְעַלָּה מִזֶּה.

סיבות המוות

סיבות הדיבור

